

Nr **2** /32/
2015

PRZYSZŁOŚĆ

ŚWIAT - EUROPA - POLSKA

Future: World, Europe, Poland

ISSN 1895-0949
e-ISSN 2391-5307

KOMITET PROGNOZ
"POLSKA 2000 PLUS"
PRZY PREZYDIUM PAN

Dokąd zmierza Europa?

Prof. dr Piotr Szukalski¹

PRZYSZŁOŚĆ EUROPY – O ZWIĄZKACH MIĘDZY DEMOGRAFIĄ I POLITYKĄ

The Future of Europe – About The Relationship Between Demography and Politics

1. Obawy przed spadkiem znaczenia Europy (czy szerzej „Zachodu”) najczęściej wychodzą od wskazania na procesy demograficzne jako bazę zachodzących zmian. Przewidywany spadek udziału ludności Europy wśród ludności świata z 25% do 7% w ciągu 150 lat, aczkolwiek spektakularny i przyciągający uwagę, odzwierciedla w dużym stopniu nieporównywalność sytuacji różnych części świata w długim okresie [Coleman, Basten, 2015]. Przejście demograficzne zapoczątkowane zostało w Europie i w XIX w. mogła się ona cieszyć wówczas z demograficznych korzyści (wielkości populacji i jej młodej struktury wieku, nagradzającej tzw. demograficzną dywidendą). Wraz z upowszechnianiem się przejścia demograficznego w innych częściach świata przestrzenny rozkład ludności wraca do sytuacji sprzed rozpoczęcia procesu modernizacji społecznej.

2. Wszystkie społeczeństwa korzystające z owoców nowoczesności doświadczają przemian demograficznych związanych z obniżaniem się dzietności lub z długotrwałym utrzymywaniem się jej poniżej poziomu gwarantującego prostą zastępowalność pokoleń. Wszystkie doświadczają procesu starzenia się, którego tempo jest tym wyższe, im dany kraj później doświadczył początku przejścia demograficznego. Niektóre kraje zdążyły w międzyczasie zakumulować zasoby umożliwiające dostosowanie się do zachodzących zmian, inne będące państwami na dorobku nie będą w stanie takich zasobów zgromadzić. Większość państw europejskich należy do tej pierwszej grupy. Niestety nie wszystkie, co oznaczać będzie utrzymanie się podziału na Zachód i Wschód kontynentu.

3. Rezultatem zachodzących zmian jest polityzacja demografii, wzrost zainteresowania decydentów zjawiskami demograficznymi, prowadząca do pojawienia się wśród tematów dyskursu politycznego trzech wyrazistych wątków: starzenia się ludności, niskiej dzietności i masowych migracji [Teitelbaum, 2015]. „Demografia polityczna” prowadzi do pojawienia się rozbudowanych polityk

¹ Uniwersytet Łódzki.

cząstkowych, które przybierają postać a) polityki przebiegu życia, mającej na celu takie oddziaływanie na życie jednostki, aby jak najdłużej było produktywne, a przynajmniej samodzielne; b) polityki rodzinnej, ukierunkowanej na zmniejszenie różnorodnie definiowanych kosztów (np. finansowych, z punktu widzenia kariery zawodowej, wpływu na wysokość świadczeń emerytalnych) posiadania potomstwa; c) selektywnej polityki migracyjnej ukierunkowanej na zarządzanie ruchami wędrownymi.

4. Powyższe polityki działają coraz lepiej, co widać na przykładzie wzrostu dzietności w wielu krajach czy podwyższania się wieku pozostawania na rynku pracy czy wieku pojawienia się poważnych problemów zdrowotnych. Najmniej sukcesów ma polityka migracyjna, głównie wskutek braku skutecznych metod integrowania imigrantów. Wynika to prawdopodobnie z niechęci do jednoznacznego zdefiniowania celu takiej polityki, jakim powinno być przyjęcie podstawowych wartości rządzących społecznościami przyjmującymi, poprzez sporządzenie jednoznacznego zbioru branych aksjomatów.

5. Narastająca świadomość znaczenia przemian demograficznych i zagrożeń dla bezpieczeństwa Europy owocować powinny coraz bardziej świadomym definiowaniem bezpieczeństwa demograficznego, a zatem tych warunków, których osiągnięcie zapewnia w długim czasie stabilność polityczną, ekonomiczną i bezpieczeństwo narodowe. Ponieważ w warunkach integracji europejskiej i łatwości przemieszczeń takie zadania przekracza możliwości narodowych państw, pojawia się konieczność wyjścia z działaniem poza narodowe opłatki. W dłuższej perspektywie oznacza to możliwość pojawienia się nowych zagrożeń – o demograficznej proveniencji – dla jedności kontynentu i poczucia europejskiej solidarności.

Literatura:

- Coleman D., Basten S., 2015, *The Death of the West: An alternative view*, "Population Studies: A Journal of Demography", 69:sup1, S107-S118, DOI: 10.1080/00324728.2014.970401
- Teitelbaum M. S., 2015, *Political demography: Powerful trends under-attended by demographic science*, „Population Studies”, vol. 69, no. S1, S87-S95.